

הלכות פסח סימן תמא תמב

ביאורים ומוספים

סימן תמב

דין מערכת חמץ

[משנ"ב ס"ק א]

אכילת פסח.

(1) ושיעור כדי אכילת פרס, והאופן שמשערים אותו בדקות, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעה ס"ק מג).

[משנ"ב שם]

ולש דפיקא ליה, דאפילו לאו אין בו קל-פסח דליקא בפעולות שיעור פניית פקדי אכילת פסח.

(2) ומימ אף לדעה זו, כתב הר"ן (פסחים יג, א בדפי הר"ף ד"ה הרי) שאסור מדאורייתא לאכול תערובת זו מדין 'חצי שיעור'. מאידך, הרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ ל"ת קצח) וספר החינוך (סוף מצוה יב, וראה מנחת חינוך שם אות א) כתבו בדעת הרמב"ם, שאין בכך איסור דאורייתא, וראה שו"ת אגרות משה (אורח ח"ה סי' לא), שביאר מדוע אכן אין איסור דאורייתא מדין 'חצי שיעור' לדעה זו.

[משנ"ב שם]

פ"ן שיש שם פתח פתח חמץ.

(3) ומשמע שאם אין שם בוית חמץ, אין עוברים עליו משום 'בל יראה' גם בהשחמת לא בטל בתערובת. ואף שלדעת הרבה פוסקים יש איסור 'בל יראה' גם על פחות מכזית [במבואר להלן (סי' לג)], מימ כתב בביה"ל לקמן (סי' תמו ס"א ד"ה בין) שאפשר שאף לדעתם אין עוברים עליו משום 'בל יראה' כשהוא נמצא בתערובת.

[משנ"ב שם]

ומקל מקום אם עבר וישקה עד לאתר הפסח מתיר.

(4) אולם לענין אכילת תערובת זו לאחר הפסח, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק קב) שנחלקו אחרונים, שיש סוברים שהיא מותרת באכילה, ויש סוברים שהיא מותרת בהנאה בלבד, אבל לאוכלה אסור, ובשעה"צ שם (סי' קפג) משמע שדעתו נוטה כדעת המקילים, וראה מה שכתבנו להלן.

[משנ"ב שם]

ואם עבר ולא פערם עד לאתר הפסח, מתירין⁽⁶⁾ באכילה⁽⁵⁾.

(6) אמנם, לענין מי שלא בדיק וביער את החמץ שבביתו, אלא רק ביטלו או הפקירו, כתב השו"ע לקמן (סי' תמא ס"ה), ובמשנ"ב שם (סי' כה) שאף על פי שהאיסור להשהותו בפסח אינו אלא מדרבנן [שכן מדאורייתא די לבטל את החמץ או להפקירו], מימ אסור הוא בהנאה לאחר הפסח. ובטעם הדבר שהחמירו באופן זה יותר מבשאר מקומות שאיסור השהיה הוא מדרבנן, כתב המשנ"ב שם שחששו חכמים שמא ישאירו הרמאים את החמץ ברשותם עד לאחר הפסח, ויאמרו שביטלוהו או שהפקירוהו קודם הפסח.

וכן לענין לחם קלי שעייר אותו במזיד קודם הפסח במזריים [שומן דגים], ויש במזריים שישים כנגד הלחם, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק יד) שאף שהאיסור להשהותו בפסח אינו אלא מדרבנן, כיון שהלחם בטל בשישים, מימ אם לא ביער אותו אסור הוא לאחר הפסח. ובטעם הדבר ראה מה שכתבנו שם בשם השו"ע הרב (סי' י). וכן לגבי גבינות ש'העמידו' אותן על ידי חמץ, כתב להלן (סי' כז) שאף על פי שהאיסור להשהות את הגבינה אינו אלא מדרבנן, מימ אין להתיר אותה בהנאה לאחר הפסח אלא במקום הפסד מרובה, ואף זאת בתנאי שישליך את דמי הנאת המעמיד ליום המלח.

(6) אמנם, לענין תערובת של מין במינו שהתערב בפחות משישים [שאיסורה אינו אלא מדרבנן, שמדאורייתא הוא בטל ברום], כתב לקמן (סי' תמו ס"ק קב) שנחלקו אחרונים אם מותרת היא באכילה לאחר הפסח, שדעת המג"א (שם ס"ק מג) שהיא מותרת באכילה, דעת הא"ר (שם ס"ק מז) שאין היא מותרת באכילה, אלא בהנאה. וכן לגבי חמץ נוקשה שעבר עליו הפסח, כתב לקמן (שם ס"ק קז) שנחלקו אחרונים אם הוא מותר באכילה לאחר הפסח, שדעת המג"א (שם ס"ק מז) שהוא מותר באכילה, ואילו דעת רוב האחרונים שאינו מותר באכילה, אלא בהנאה, וראה שעה"צ שם (סי' קסו ו-קפג).

וכן לגבי גבינה ש'העמידו' אותה על ידי חמץ, כתב להלן (סי' כז) שאסורה באכילה לאחר הפסח, אף על פי שהאיסור להשהות את הגבינה אינו אלא מדרבנן [ואף בהנאה אינה מותרת אלא במקום הפסד מרובה, וצריך להשליך דמי הנאת המעמיד ליום המלח].

[משנ"ב שם]

מצדד החק-נעקב דאינו עובר פ"ן דאין בו ממשו של אסור.

(7) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (סי' וק"א ס"ק ו), שבכתוב הרי נאמר 'לא יראה לך', וטעם החמץ הבלוע בתבשיל אינו בכלל 'חמץ הנראה', לעומת זאת, בשממנות חמץ מעורבת במאכל אחר, אף על פי שאינה ניכרת בפני עצמה, הרי היא בכלל 'חמץ הנראה'.

[משנ"ב שם]

תקב קבעור גס-קן מן התורה.

(8) וכן כתב החזו"א (אורח סי' קטז ס"ק יא וסי' קי ס"ק יב).

[משנ"ב שם]

מתיר להשהותו עד אחר הפסח.

(9) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (סי' פח), שהואיל ויש מותרים לאכול מאכל זה בפסח [כמבואר לקמן (סי' תמו ס"ק סח)], שיש מותרים נותן טעם בו נותן טעם שנעשה קודם פסח, אף על פי שאין אנו סומכים על דעה זו לענין אכילה, מימ לענין שהיית המאכל בפסח ניתן לסמוך על כך, וראה חק יעקב (סי' א) שכתב טעמים נוספים.

[משנ"ב שם]

כמו שיתקאר בסיקן תנא.

(10) שם כתב השו"ע (ס"א), שקודם הפסח יש להצניע את כלי החמץ במקום שאינו רגיל ללכת לשם, כדי שלא יבוא להשתמש בהם בפסח.

[משנ"ב שם]

שלא יהיה פבוש בתוך הפסח בכלי-חמץ.

(11) וכפי שכתב השו"ע (יורד סי' קה ס"א) שכבוש הרי הוא כמבושל.

[משנ"ב שם]

אפילו אינו פן-ימו צריך לבערו.

(12) ואף על פי שתבשיל שנתבשל בכלי שאינו בן יומו הבלוע בשאר איסורים אינו נאסר, הואיל והאיסור 'נותן טעם לפגם' [כמבואר בשו"ע (יורד סי' קג ס"ה)], מימ כתב הרמ"א לקמן (סי' תמו ס"י) שבחמץ יש מחמירים אפילו בנותן טעם לפגם, ושבמקומות שנהגו להחמיר בוה יש להחמיר. ובמקום שאין המנהג ידוע, כתב המשנ"ב שם (סי' צח) שהמקל לא הפסיד, והמחמיר תבא עליו ברכה.

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמָּא תַּמָּב

(ט) *אָבֶל אַם לֹא אָמַר לֵה מַעֲקָשׁוֹ (י) וְאִין אַחֲרֵיתוֹ עָלָיו, (יא) מִתֵּר :

תמב דין תערבת חמץ, ובו י"א סעיפים:

א (א) תַּעֲרֹבֶת חֲמִץ (ב) עֹבְרִים עָלָיו מִשּׁוֹם בִּל יֵרָאָה וּבִל יִמָּצָא, כְּגוֹן

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

אסירא, ע"ש פאך אי שך לומר בעצמן זה הכר תדבר למצד, ע"ש ולקח סימן חמה כמה דיונים בענין קבלת אחריות קשעבר עליו הפסח, ע"ש, ושב פתח מש"ת מאיר ותיבים בענין מה שלחן לעבוד א"י על י"ש, ע"ש: [ח] עובדים. עב"ט. וכן במג"א מה שהקשה מה שאמר ישרן וכ"ש

פֶּאֶר הַלֵּכָה

אפרים קתרו ללוי דברי מגדאכדום, ותלן דבריקם הוא כמעט אחד, דאין
צריך לבער ולהסידר המשכון בידים ולהסידר חובו, ומחב לו להקתי' עד
שגיג' הזמן שקבע לו העננ'ם ושקא' ישלם לו חובו ויפדה משכנו, ואם יראה
אז שבעוד קצת זמן הוא אינו פודה, יכול אז לקחל לו חובו ולומר חרני'
אילו חתמתי, וזהו כמו שפירש העפרים, ואגליא מלקא שהמשכונ' היה של
עפרים ולא קח' קצת כדא' יראה: און אפשר ויש לשלש שקא' שבעל משכנו תפגנו ז'
קדמ' שהגיע הזמן ויבא לדי' כל בראה, אלא דבאמת תפגנו ז' ובערב'
פסח נדמינו שיקחל את החוב בפני בית דין או בפני עדים שלא בפני העפרים,
ודמינ' כזי מחילה, ובמילא אין הפושטין שילו, ואם ינ' אף כשיגיע הזמן ולא
ידאון לא עבר עד כל יראה והמשכונ' ישאר תחת ידו, כן גיל בבמה ידאפריסו,
ובאופן זה יתנה גם החמץ מהר לו לאחר הפסח, אלא דאפשר דהרי כשרמה
ורקשהו דמיסן תחת שער' ה' עין שם: * אקל' אלא אמר עליה: עין מה
שפתחבו במשנה בריה, דליה דעת שמתברר הוא דהין בלאד הפסח שציון שוכשה.

יהיה זה נצחיה חמץ של ישראל וצידו למכורו קדם הפסח או לכפרו, ת, (יט) אפשר שיגש לסמן אדעת המטהר בזה ומס', ובג"ל בסעף לא ברע מאם היה חמץ של עפויים אצלו בפקדון בעלמא באחריות יצת הנכרי שדעתו לשקע בידו, אפלו הכי אינו עובר עליו פלגמן (ג) אבל ישראל חקממשן ביד ישראל חברו, אפלו בלי מעבשו נמי יצא לעיל סוף סימן תמ דגם הלזה עובר, בין דטור החמץ שלו.

א (א) מַעֲרַכַת חֲמִצַּן וכו', הנה החמזר לא אירי כי אם לענין הלא דָּבַל נִצָּחַ ובל ימצא, דלענין זה סבירא לה דעובר על לאו זה (ב) אפלו אין בו פזית בכדי אכילת פרס¹¹, ואף דלענין אכילה אינו חייב פרת לכלי עלמא אלא-אספן יש בו פזית בכדי אכילת פרס, (ב) ויש דסבירא לה, דאפלו לאו אין בו פל-פמה דליקא פתענכות שיעור פזית בכדי אכילת פרס¹², מפל מקום לענין פל נצחא ובל ימצא עובר עליו, פנין שכל חלקיו מנחין בכלי אחד הרי הן מצטרפין זה עם זה כיון שלש שם בזהר פזית חמץ¹³, (ג) ודוקא מין בשאינו מינו, דאינו בטל מדאורייתא ברבא לדעת הסוברין דטעם בעקר מדאורייתא, אבל מין במינו, כגון קמח של חבואה חמורה שנתערב בתוך קמח שאינה חמורה, דמדאורייתא ברבא פטל ומתר לאכלו, מפל-שפן שפותר לשהותו מדאורייתא, (ד) אף מדרבנן מפל מקום אסור לשהותו דלקא יבוא לאכל ממנו בפסח, וצריך לבשרו קדם הפסח, ואם נזכר בפסח צריך אז לבשרו, ומפל מקום (ה) אם עבר ושתה עד לאחר הפסח מותר¹⁴ פנין דלא עבר בבל נצחא ובכל ימצא, כמבאר לקמן סוף סימן תמו, וכן הובא דאיכא ששים, אף מין בשאינו מינו דינא הכי, דאף דאסורו במשחו הרי אינו רק מדרבנן, (ו) והוא הדין שארי דברים שאין בהם אסור דאורייתא להשהותם, רק מדרבנן צריך לבשרם בערב-פסח, ואם שכח ונזכר בפסח צריך אז לבשרם, ואם עבר ולא בשרם עד לאחר הפסח, מותר¹⁵ באכילה¹⁶, ואם אין בו חמץ בעין אלא טעם חמץ, כגון שפשל איזה דבר עם חמץ והסיר החמץ ולא נשאר בו אלא הטעם, דלא היה בו ששים לבשלו, אף דאסור לאכלו מדאורייתא משום טעם בעקר, מפל מקום לענין פל נצחא מצד החק-צבוק דאינו עובר כיון דאין בו ממשו של אסור¹⁷, ומפל מקום מדרבנן בודאי אסור לשהותו, וצריך בעור בקמצא חוף פסח, ואם עבר ושתה עד אחר הפסח אינו לאסור בהנאה, דכיון שלא עבר על אסור של תורה בטה ששהתה אותו לא קנסוהו חכמים לאסורו, ובאכילה אפשר שפדאי להחמיר, (ז) ויש ח"לקין וסבירא להו, דכיון שאסור פאכילה מן התורה חייב בבעור גם-כן מן התורה¹⁸, ומפילא אם עבר ולא בשרו, גם לאחר הפסח אסור בהנאה, (ח) ובמקום הפסד מרבה לש לקל בפדע הראשונה, וכל זה בתבשיל שקבל טעם החמץ עצמו, (ט) אבל בתבשיל שנתבשל קדם הפסח פקדנה שובל בה חמץ בל-ביום, אף-על-פי שאין בתבשיל ששים כנגד חמץ שפלט לתוכו מן הקדירה, מותר להשהותו עד אחר הפסח¹⁹ ויחזרה להצניעו בקדר שאינו רגיל לילך שם, כמו שיתבאר בסימן תנא²⁰, (י) ורק באשן שלא יתה פכוש בתוך הפסח בכלי-חמץ²¹, דהינו שהורק לכלי פסח, ואם נתבשל או נכבש לכתחלה בתוך הפסח בכלי-חמץ, אפלו אינו פו-ימי צריך לבשרו²² [ח"א:] (כ) עוברים עליו וכו', אבל חמץ נקשה (כ) אינו

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

[illegible]

פֶּאָר הֵיטב

מִתּוֹר הַלְחִיט לֹא יִלְשֹׁן, מִיֵּא. וְחִי"י חֹלֵק עֲלֵי, עִישׁ. וַיִּשְׂרָאֵל הַמִּשְׁפָּחָן
לְחִבּוֹ, הַמְלִיחָה עֹבֵר עֲלָיו, וַיִּשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל קוֹנָה מִשְׁבּוֹן מִחִבּוֹ בְּלֹא
מַעֲבָשׁ, מִיֵּא. וְהָיוּ בְּסִימָן הַמֵּג סִיד דַּחֲב הַתְּהִלָּה חֵיב לְבַעַר:
(א) עֹבְרִים. הַסִּפְמַת אֲחֻרוֹנִים אֶפְסֹר דְּלִית בָּהּ כִּיחַ בְּקֵי אֲכִילַת פֶּרֶס נְהוּא

מִשְׁנֵה פְּרוּרָה

ש'ל ישראל שעבר עליו הפסח, דאסור בהנאה משום דעבר בבל
נאחא. ודע, דהמחבר נקט דינה לענין אסור החמץ ובלאחר הפסח,
והוא הדין קדם הפסח לענין אסור כל הנאה, שמהניב (יד) להצטרף
א' (טו) למכר חמץ זה בזמן המכירה פשאר חמץ שלו, דשוא לא
יפדה העכו"ם פשיגוע הזמן שנקבע, ונמצא למפרע שהחמץ היה
שלו ועובר עליו בכל הנאה. וענין בבאיד הלכה. ואם עבר ולא
הצטרף וכן העכו"ם חוץ הפסח לפדותו, רשאי לקבל ממנו המעות
והנחיתו שישל חמצו (אחרונים): (ט) אכל אם לא אָמר לה
וכו'. דקומא לו, ישראל מוכרי ונכרי מישראל לא קני משכון,
ונמצא שלא היה ברשותו עד לאחר הפסח. ומשמע (טו) מדעת
המחבר שהוא הדין כולה זמנו קדם הפסח ולא פדיו, גם כן סקר
החמץ לאחר הפסח אם לא אמר לה מעכשיו, דאסמכתא לא

קניא. ויכבד בתבניתו לעיל דגיש מי שחולק על זה, דאין זה אסמכתא, ויש לזהר בזה, דרבים (י"ו) עומדים בשיטה זו, אכן אם עבר עליי

א: (י') ואין אתריותו עלי. דאי אתריותו עלי, בלאו הכי אסור, דעובר עלי, ובדלעיל סימן תמ: (יא) **מתר**. ואפלו (יט) אם נראה שלא מכרו לו מפורש. וכל זה באם היה המשכון בין ישראל לנכרי, כגני המלח ועובר עלי, משום דישאל מן ישראל קנה משכון;

א (א) **הַעֲרֹכֶת חֶמֶץ וכו'.** הנה המסביר לא אירי כי אם לענן הקלור אין בו פזית בכרי אכילת פרס⁴¹, ואף דלענן אכילה אינו חייב פרת

לה, דאָסלו לאו אין בו כ־פֿפֿה דילאָ פּאַרעוואָכט שטער פּאַר פּאַר כּבֿרִי
הַלְקִי מִנְחִין כִּבְלִי אֶת־הַרִי מִן מַעֲשֵׂרֶיךָ וְהָ עַם וְהָ בֵּין שְׁלֹשׁ שָׁם בֵּין
לְדַעַת הַסּוֹבְרִין דָּטֶעם פֿעקֶר מִדְּאֹרִיתָא, אָבֵל מִן בִּמְיָה, בְּגוֹן קִמַּח שֶׁל
בִּטֵּל וּמִתֵּר לֵאכֵלֹ, מִפֿל־שֵׁפֶן שְׁמִתֵּר לִשְׁתּוֹת מִדְּאֹרִיתָא, (ד) אָךְ מִדְּרַבֿנָּה
קִדְם הַפֿסְחָה, וְאִם נִזְכֵּר בַּפֿסַח צָרִיךְ אֵל לְכַעֲרֵם, וּמִפֿל מְקוֹם (ה) אִם עֵבֶר
כִּמְבָּאָר לְקַמֵּן סוֹף סִימָן תָּמִיד, וְכֵן הֵיכָא דֵּיכָא שְׁשִׁים, אָף מִן בִּשְׁאִינוּ
שְׁאֵרִי דְּרַבֿרִים שְׁאִין בָּהֶם אֲסִיד דְּאֹרִיתָא לְהַשְׁתּוֹתֵם, וְכֵן מִדְּרַבֿנָּה צָרִיךְ לֵב
בְּעָרֵם עַד לְאַחֵר הַפֿסְחָה, מִתְּרִין¹⁵ פֿאַכִּילֵה¹⁶, וְאִם אֵין בּוֹ חִמֵּץ פֿעִין אֵלֶּא
אֵלֶּא הַטֶּעַם, דִּלָּא הֵיכָא בּוֹ שְׁשִׁים לְבִטּוֹל, אָף דָּאֲסִיד לֵאכֵלֹ מִדְּאֹרִיתָא
עוֹבֵר בֵּין דָּאֵין בּוֹ מִשְׁשֵׁי שֶׁל אֲסִיד¹⁷, וּמִפֿל מְקוֹם מִדְּרַבֿנָּה בּוֹדֵאִי אֲסִיד
אֵין לְאֲסִיד בְּהִנָּאָה, דִּכֵּינן שְׁלֵא עוֹבֵר עַל אֲסִיד שֶׁל תּוֹרָה בְּמָה שֶׁהִשְׁתָּה אֵלֶּא
חִלְקִין וּסְבִיבָא לְהוּ, דִּכֵּינן שְׁאֲסִיד פֿאַכִּילֵה מִן הַתּוֹרָה חֵיב בְּעוֹבֵר גַּם־פֿאַר
(ט) יִבְמָקוֹם הַפֿסֵד מְרַבָּה מֵשׁ לְהַקֵּל בְּדַעַת הַרָאשׁוֹנָה, וְכֵל וְהָ בְּתַבְשִׁיל
שֶׁבִשֵּׁל בָּהּ חִמֵּץ בִּי־בֵינֵם, אָף־עַל־פִּי שְׁאִין בְּתַבְשִׁיל שְׁשִׁים כִּנְדָּר חִמֵּץ שֶׁ
בְּהַדָּר שְׁאִינוּ רִגִּיל לִילֵךְ שָׁם, בְּמִוִּי שֶׁהַבָּאָר בְּסִימָן תֵּנְא¹⁸, (י) וְכֵן בְּאֵפֶן
וּתְפַשֵּׁל אִם נִכְפֵּשׁ לְכַתְחֵלָה בְּחוּץ הַפֿסַח בְּכִל־חִמֵּץ, אֲפֵלוּ אֵינוּ בִּי־חִמֵּץ¹⁹

ב בְּרִיתָא לְשֵׁם דְּף מַה
וּכְרַבִּי יְתֵן לִי תוֹסַפְתָּא.
מְתַבָּה הִרְיִיף לִשְׁכָּרָא
בְּלִשָּׁם פֻּעַל הַעֲשָׂא, וְכֵן
כְּתֵב הַרְמָב"ם בְּפֶרֶק ד'

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

בחדושי אהרע רביס סקיות תבשרות פתחיה וזכורו בית דאפרם יסין ל להקמיר דבר המגיד על מלכות. וכתב דשרית מיי סטיו קא עשכח לבדי בלילת דאפר- מחספ שקרית ונתיב ושא מני ורעיו הוכר תוך הסתור. וכתב ששאל להאמני ואומרים שפסקלין העוקר בנים ונשים אותם בלעזר וצריך קמח לזה ששאל לפנותו בלילה, ואיך חור מירדות עם סוף אלץ חסד נקשה, והספיקו דברו חסדן נקשה חסר להשתנות. ע"ש: לרדיו צ"ע. שיש לומר ששקמח נתמסר כלם שמוות העוקר ונשים הם גורמים חסדן להקמח מבלי היה שם ערוב פלילותיה העוקר. ואם נחשיל כבר העוקר בעצם ואחרי טהיין קמחם לשם. ללאהר. ע"ש דמי לייצמיקם הבכור בטיטן חסד, אך החיצ חסדן גם שם ויסל דלאר מ"פ הוא, ע"ש, וזין עוד כסמח סב"ש כ"ש בעצמן מ"פ עם אלף און נקשה, וכן דעת התורנים דנקשה לומר לבשר מבשרו, ואי"ס בלעזר תוך הפסס צריך לבשר בפסס ואי"ס אין להמיר בזה להשתנות, ואם דרך עושי המלאכה שאין תורנים הקמח עד ששכנים ורודין היטב, אפשר קצת לקבל משום תלמוד. וזמן לקדן יסין תר"ד ס"ק ג. ומיש בשם חז"י, דאין בבליסלין כשרות אזור שהיה בפסס, וזמן דבר-המלאכה יסין יר. ומהמחא אן שפון תעומות בקריתותא מטר להשתלות, ע"ש [א] וכל בלילא. עבר"ש. וזמן פשרות חיצ סיקור כן שפכב שני"ש תעצשה ממאל"ע אסור דת, דאף שנשקפה טעם המאל"ץ מ"ם ביון ששקרי של המאל"ץ לעשות תייש וחיל כשרות מבינים מאד שאין ראויים לאכליל קשה חסין ונאכלין י"י בשול ב"מס אן עם דבש חזקין, דאף ששקפה טעם ע"י פשרול וזמן וזמן פליתיה קמין, ע"ש ובפ"א בק"א לקריתין דעבדן תש ששקריה בזה ובשרת ע"ש ע"כ וקא אן סיקור א: וזמן דשרית בית דאפרים סיקור מן תשובה להאמין מויה ורוע"ש ע"י ביעתמה מייש שכתב להודיע במעו

מִשְׁנָה בְּרִיּוֹת

בְּאוֹר הַלֵּכָה

וְדִינָנוּ זֶה מִלְשׁוֹן הַמַּסְבֵּר שֶׁכֵּתִב 'אֶפְסֹר', וְכִמוּ שֶׁדִּינָנוּ מִמֶּגֶד אֲבָרְכֶם וְהִנֵּרְנוּ בִּסְעִיף שֶׁקָּדַם לָהּ, וְעוֹד מִרְכָּב פֶּן לִפִּי דִצְת תִּרְבֵּה הַטְּגוֹד אֶלְפָּא וְהַרְבֵּפִים, דְּמִתְחִיתוֹן בְּהֶרֶק פֶּל שִׁיעָה וְכָלִי סוּגָא אֲבִירֵי קֶדְמֵס חֶסֶת, וְאִם פֶּן מִי מוֹקֵמִין מִתְחִיתוֹן בְּדָמָר לֵה 'מַעֲשֵׂו', אִם אֶסְפֵּא דְּעִפְרִים 'שִׁלְוֹה מִיִּשְׂרָאֵל קָא', וְגַם שֶׁם דְּקָא בְּדָמָר 'מַעֲשֵׂו' וְאִי לֹא הֵבִי לֹא קִנִּי יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מִרְכָּב עוֹד מֵהֵיחַ בְּרִיתָא שֶׁם דְּמִתִּי בְּשִׁטְ בַּעֲוֹנִים שֶׁהִרְדִּין פֶּת-פִּירְנִי אֶפֶס 'יִשְׂרָאֵל דְּאִינוּ עוֹבֵר, וְאִם אָמַר לֵה 'הַנְּעֻדָּה' עוֹבֵר, וְהִקְיִם לֵה בְּרִישָׁא אֶפֶס לֵה 'מַעֲשֵׂו', וְלִהְרָבִים סְגוּדִי אֶלְפִּי פֶסֶח קָא לִפִּי דְּהִרְבֵּי תִרְבֵּה הַטְּגוֹד, אֶלְפָּא דְּגַם קִנָּה אִי לֹא אָמַר לֵה עִפְרִים 'מַעֲשֵׂו' לֹא קִנִּי 'יִשְׂרָאֵל וְהַשֵּׁם דְּהוּי אֶסְמִקְטָא, וְלֹא סִבְרָא לֵה סִבְרַת הַרָבִיד דְּאִין אֶסְמִקְטָא לְעִפְרִים, וְרֵאשִׁית לֵאחֲד מִן סִבְרֵהוֹנִים שֶׁכֵּתִב בְּהַפְּתוֹר מִהּ, וְהִמְכָּח שֶׁם דְּבִדְרֵי דְּסִבְרָא לֵה, דְּעַד כָּאֵן לֹא פִלְגִי אִידֶךָ שׁוֹשְׁקִים אֶסְבֵּרַת רֵאשִׁיד אֵלֶּא בְּרִישָׁא שֶׁהִשְׁכִּין יִשְׂרָאֵל בֵּיר עֵרְוִים, וְהַשֵּׁם דְּהַפְּתוֹר-עֵלִי גַב דְּהִדְרֵי עֵפְרִים אִינוּ נוֹחַ אֶסְמִקְטָא, מִכָּל קִמּוֹם אִי אֶפְשֵׁר לְחִיב הַיִּשְׂרָאֵל וְלִהְיֵהִם מַשְׁבוּג דָּם גָּרִיר בֵּין דְּהִדְרֵי טִי אֶסְמִקְטָא, וְכִדְמָרְעֵן חֶסֶת־עֶלְמָא: 'יִשְׂרָאֵל עֵפְרִים שֶׁאֵין לָיוֹן, אִם אֶתָּה: כִּלּוֹ לִפְתּוֹהִי בְּרִינִי יִשְׂרָאֵל וְכִמוּ דְּאָמַר בִּי דִּינוּ, מִה שֶׁאֵין בִּי סִפֵּא שֶׁהִשְׁכִּין הַעֲפִירִים בֵּיר יִשְׂרָאֵל וּבְדִינֵיהֶם נִחַלֵּט כְּשֶׁהִגִּיעַ הַזֶּמֶן וְלֹא פִדּוֹ, הֵסֵם הַסְּבָרָא לְהַסֵּךְ, וּבִתְרֵי פֶתֶר דְּעִינֵיהֶם אֲזֻלְעִן לְהַעֲמִיד הַשִּׁשְׁכּוֹת בֵּיר יִשְׂרָאֵל, וְכִדְמָרְעֵן אִם אִי אֶתָּה: כִּלּוֹ לִימֹת דְּרִינּוּ וְכוּ', וְאִם-כֵּן קוֹה לְכָלִי עֶלְמָא אֶפְסוֹ לֹא אָמַר לֵה 'מַעֲשֵׂו', אִם הִגִּיעַ הַזֶּמֶן קֶדְמֵס פֶּסֶח וְחָלֵט בֵּיר יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר, וְלַעֲגוּיָה דְּעִתִּי נִרְאָה כִּמוּ שֶׁכֵּתִבּוּ דְּחִלּוֹ בְּכֻלָּמָא הַנִּלְי, וְכִמוּ שֶׁהוֹכַחְנוּ מִמֶּגֶד אֲבָרְכֶם וְהִנֵּרְנוּ בִּרְכַּת הַמַּסְבֵּר, וְהַשֵּׁם דְּחִלּוֹ לִמֹּר דְּהוּי חֶפְלִיגִי אֶרְבָּאֵד שֶׁטְעִינְהוּ דְּאִין סִבְרָא לְחִלֵּל קִנָּה קִנִּי עֵפְרִים יִשְׂרָאֵל, דְּעֶלְמָא אֶסְמִקְטָא לֹא אָמַר הַמֶּלֶךְ הַזֶּה אֶפְשֵׁר לְכָלִי עֶלְמָא דְּכִי עֵקֶבֶת אֲבִיר סִבְרָא זֶה אֲדַעַת הַרָבִידִיד, וְלִפִּי זֶה אִי נִפְסָא-שֶׁ

(צ') מגן אברהם בשם רש"י ור"ן: ועין שם ברש"י ותקשטיי נשים מקרי נקשה משום שאינו ראוי לאכילה⁽¹⁾: (י"ג) דא' אינו ראוי לאכילה כלל איננו בכלל נקשה דאסרו לשהותו משום דלטא אתי למקילה [מ"א]: (ד') מגן אברהם: ועין בקע"ף ב מה שכתבנו כזה (כבאר הלקה) נקשרה ציון (ס"ח כ"ה): (טו) מבאר בפוסקים: (טז) משאת בנימין ושער אפרים וחזקיעוב הנקוד' חיים ופר"מ נגדים חת"א אדם ושא' וצ"ן בשערי תשובה: (פ') עלת שבת וחזקיעוב ומקור חיים:

תְּרִגּוּם: 1 סֵכְרָה. 2 שְׂבֵת. 3 לָתֶת.

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

דְּהַנִּי חֲמִין עָמֹר וְגַדְעָה בְּפִתְחוֹת חֲמִין¹¹⁸.

118) ובטעם הדבר כתב בשו"ת משאת בנימין (סי' נח), שיין שרף נעשה מארי הבהל היוצאים בשעת הרתחת התבואה, ואדים אלו הם תוצר של התבואה עצמה. ואף על פי שארי הבהל אינם אלא מרכיב אחד של התבואה, כתב בשו"ת שער אפרים (סי' ד) שמי"מ דיים כחמץ עצמו.

וגזים [דו תחמוצת הפחמן] העשויים מחמץ, ומערבים אותם במיני משיקים, כגון מי סודה וכדו', כתב הגרש"ז אייערסך (הליכות שלמה פסח פ"ד ט"ג) שבשרים הם לפסח, לפי שאין בהם ממשות, ואינם נדונים כחלק מהחמץ.

[משנ"ב שם]

וְעֵץ פְּפִירִימָנִים¹¹⁹.

119) שם כתב (אי"א סוף ס"ק ט), שאם השמרים לא היו ראויים לאכילת כלב פקע מהם האיסור, ואינם אוסרים את השכר. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' כז) כתב שנחלקו בזה החכם צבי (סי' ב) ובעל המגניני שלמה (הובאו דבריו בשו"ת בית אפרים אור"ח סי' מח), שהחכם צבי אסר, ובעל המגניני שלמה התיר. ובביאור טעמו של החכם צבי כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם), שכיון שקלקול החמץ הוא חלק מתהליך היצור, לא בטל ממנו שם אוכל אף כשנפסל מאכילת כלב.

וכל זה לענין איסור דאורייתא. אבל מדרבנן, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שאסור לשנות את השכר לכל הדעות, שכיון ששותהו הרי הוא מחשיבו כדבר הראוי לאכילה [ואחשביה]. והוכיח כן ממה שכתב המושגי"ב להלן (ס"ק מג) שמוותר לאכול תבשיל שנפל לתוכו חמץ שנפסל מאכילת כלב, ומשמע שרק אם נפל החמץ מאלו, אבל אם נתנו אותו בתבשיל בכוונה, אסור לאוכלו הואיל ואחשביה.

ומשעם זה, מלא לימון הנעשה מעמילן של חטה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שדינו כחמץ גמור, שאף על פי שבאמצע תהליך היצור נפסל העמילן מאכילת כלב, מ"מ כיון שבסוף התהליך הוא חוזר להיות ראוי לאכילה, דינו כחמץ גמור, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סי' לד וח"א פ"ה תשובה ד). אולם ראה חזו"א (י"ד סי' יב ס"ק ז ד"ה יש) שכתב שאיסור שנשתנה שינוי כימי והפך לחומר אחר, אם באותה שעה הוא נפסל מאכילה, מותר להשתמש בו לצורך יצור מאכל אחר. עוד בענין זה, ראה שו"ת אחיעזר (ח"ב י"ד סי' יא).

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאֵינוֹ רָאוּי לְאֲכִילָה¹²⁰.

120) היינו שאינו ראוי לאכילת כלב, כן נראה מדבריו להלן (ס"ק יב מד-מו). והחזו"א כתב (אור"ח סי' קטו ס"ק ז), שאפילו אם הוא ראוי לאכילת כלב, מ"מ כיון שהוא נפסל מאכילת אדם, מותר להשתתו. וביאר, שאף על פי שלענין פת שעופשה כתב השו"ע להלן (ס"ב) שכל עוד שלא נפסלה מאכילת כלב הייבים לבערה, מ"מ חמץ שמעורב בעריבת העברטין אין חובה לבערו כבר משנפסל מאכילת אדם, כיון שדבר מאוס הוא, ואין ראוי להחמין בו עיסות אחרות, מה שאין כן בפת שעופשה, שכל עוד שלא נפסלה מאכילת כלב ראוייה היא להחמין בה עיסות אחרות, וכפי שכתב המושגי"ב שם (ס"ק ט).

[ואפשר שדעת המושגי"ב, שדבר שנפסל מאכילת אדם אף על פי שהוא המשך במילואים עמוד 6

[משנ"ב ס"ק ב]

אֵינוֹ עוֹבֵד עָלָיו מְשוּם כֵּל רָגָה וְכֵל יִפְצָא¹²¹.

121) כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תמו ס"ב), וראה משנ"ב שם (ס"ק קז). ולענין אכילת חמץ נוקשה, אם אסורה היא מן התורה או מדרבנן, נחלקו תנאים בדבר (פסחים מב, א ומג, א), וכתב המג"א (ס"ק א) שדעת השו"ע היא שהאיסור הוא מדרבנן.

[משנ"ב שם]

וְרַק מְדַבְּרֵנּוּ צְרִיף לְכַפֵּר¹²².

122) גזירה שמא יבא לאוכלו, וכפי שכתב להלן (ס"ק ה).

והחזו"א כתב (אור"ח סי' קטו ס"ק ו-ח), שלדעת הסוברים שאכילת חמץ נוקשה אינה אסורה אלא מדרבנן [ראה הערה הקודמת], די לבטל חמץ נוקשה, ושוב אין צריך לבערו. אכן, לענין עשיית מהיצה בפני חמץ נוקשה [כפי שהצריכו בפני חמץ של נכרי הנמצא ברשות ישראל מחשש שמא יבוא לאוכלו, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תמ ס"ב)], הכתפק החזו"א (שם) אם צריך לעשות כן לאחר הביטול.

וחמץ נוקשה הנמצא בתערובת, כתב בשו"ע לקמן (סי' תמו ס"ק קפר) שמוותר להשהותו.

[משנ"ב שם]

וְתִקְשָׁה מִקְרִי, דְּכָר שְׂאִינוֹ חֲמֵץ עָמֹר¹²³.

123) וכן בצק שנילוש במי פירות ומים, ומי הפירות רבים על המים, כתב בבית"ל לקמן (סי' תטב ס"ב ד"ה ממהרים) שלדעת רבנו תם בכלל חמץ נוקשה הוא. [אך לדעת הרמב"ם (פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ב) הרי זה חמץ גמור].

[משנ"ב שם]

עֵץ לְקֶמֶן בְּסוּף סִימָן חֲמֹר¹²⁴.

124) שם כתב השו"ע (סי"ב) שחמץ נוקשה שעבר עליו הפסח מותר בהנאה אחר הפסח, וכתב המושגי"ב שם (ס"ק קז) בשם המג"א (ס"ק מו) שהוא הדין שהוא מותר באכילה, אך כתב שלדעת רוב האחרונים אסור הוא באכילה.

[ושע"צ ס"ק ע]

מְשַׁעֵם שְׂאִינוֹ רָאוּי לְאֲכִילָה¹²⁵.

125) מבואר בדבריו שדבר שאינו ראוי לאכילה רק קצת, נחשב חמץ נוקשה אף אם הוא הגיע לדרגת חימוץ גמור, מאידך, בשו"ת מנחת ברוך (סי' מד אות א) כתב שרק דבר שלא החמין חימוץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה, ומה שכתבו הראשונים שאינו ראוי לאכילה היינו שמשום שלא החמין לגמרי הוא אינו ראוי לאכילה, וכן כתב בשו"ת בית אפרים (אור"ח סי' ל ד"ה ואמנם). גם החזו"א (אור"ח סי' קטו ס"ק ד, ושם ס"ק יב סוף ד"ה תמ"ב, וס"ק יד ד"ה נראה) כתב שהצר השהה בדברים הנחשבים 'חמץ נוקשה' הוא שהעיסה לא התמיצה חימין ממש, וביאר שדבר זה יכול להיות מבמה סיבות: או משום שלא נגמרה פעולת ההחמצה, כגון בצק ש'הכסיפו פניו ולא נוצרו בו סדקים, או משום שהעיסה לא נעשתה במידת הסמיכות המתאימה לחימוץ, כגון רבק שמרבקים בו ניירות העשוי מקמח, או משום שהבצק נעשה מדומרים שאינם גורמים להחמצה גמורה, כגון מי פירות, או שהבצק נעשה גם מדומרים המונעים חימוץ גמור, וכעין זה כתב בשו"ת מנחת ברוך (שם). [אולם ראה מג"א (ס"ק א) שכתב בדעת ראשונים שלא כנ"ל, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת ברוך (שם)].

מילואים הלכות פסח סימן תמ המשך מעמוד קודם

(בשטאטשט, כאן) מבואר שאין חובה לעשות מחיצה אלא בפני דא חמץ של נכרי, ולא כשטפס אב ככלל יש חמץ של נכרי, ואם כן מנץ לומר שיש לעשות מחיצה בפני הספרים שבהם יש רק חשש חמץ.

(19) והטעם שאי אפשר לעשות את המחיצה ביום טוב, אף על פי שמבואר בשו"ע לעיל (סי' שטו ס"א) שמותר לעשות מחיצה עראי בשבת, ביאר הגרש"ז אויערבך (ש"י פכ"ד דע' קל) שהמחיצה בפני החמץ נחשבת כמחיצה המתרת שאסור לעשותה בשבת אף באופן עראי (שו"ע שם) והוסיף (שם), שאף שהמחיצה באה רק להיכיר שלא יאכל מהחמץ ואינה אלא ככיסוי בלבד, והרי כתב המשגיב שם (סי' י) שכל מחיצה שהותרת שבה אינו מחמת שהיא מחיצה אלא מחמת שדא משמשת ככיסוי אינה נחשבת מחיצה המתרת, מ"מ כיון שכוהל המועד חובה לעשות דוקא מחיצה, לכן בשבת יש להחשיבה כמחיצה המתרת.

משתמש בו, אינו חייב לבער גם לא מחשש שמא יבא לאוכלו. וכעין זה כתב לקמן (סי' תמב ס"ק נא) לענין סלים של נצרים שיש חשש חמץ בטורקים שבהם, שיש להטמינם בחורד שאינו רגיל לילך לשם.

ולענין ספרים שלא ברקום מחמץ ויש חשש שנמצאים בהם פחרי חמץ, כתב החזו"א (ארי"ח סי' קטו ס"ק יח) שצריך לעשות בפניהם מחיצה מחשש שמא יבא לאוכלם, כשם שמטעם זה צריך לעשות מחיצה בפני חמץ של נכרי אף כשלא קיבל עליו אחריות ואינו עובר עליו ביביל יראה. ואף שמבואר בגמרא (פסחים ו, ב) שאין צריך לבטלם כיון שאינם חשובים ואינו עובר עליהם באיסור יביל יראה, מ"מ יש לעשות מחיצה כדי שלא יבא לאוכלם, משום שלגבי חשש האכילה אין הבדל בין פירות לחתיכות גדולות. והעיר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 31) שבא"א

הלכות פסח סימן תמב המשך מעמוד 26

(22) ואף על פי שבעה"א מכניס את הקמח לכלי מיוחד הוא אותו לעיבוד העורות, ולכאורה היה צריך להיות דינו כדן 'כופת שאור שיהיה לשיבה, שכתב השו"ע להלן (סי' ט) שהואיל ויחדה לשיבה מותר לקיימה בפסח, מ"מ כתב החזו"א (ארי"ח סי' קטו ס"ק ט ד"ה שם עריבת) שכיון שאף את כופת השאור הרי אסור לקיים אם לא טחו אותה בטיט, לפיכך אסור לקיים את עריבת העבדים, שכן את הקמח הנמצא בה אי אפשר להחשיב כאילו טחו אותו בטיט.

אופן אחר לחלק בין קמח שבעריבת העבדים לכופת שאור, ביאר הגר"ש אלישיב (הערות פסחים מה, ב) שבעריבת העבדים אף על פי שהוא רוצה בסרחונו של הקמח כדי שעל ידי כך יעבור העורות, מ"מ אין הוא מבטל אותו להיחשב דבר אחר, מזה שאין כן בכופת שאור, שכיון שיהיה לשיבה מבטל הוא את שם החמץ ועושה אותו לכיסא.

מאוס ואין דרך להחמץ בו עיסות אחרות, מ"מ הואיל ושייך להחמץ בו, לא פקע ממנו שם חמץ, וראה חזו"א (ירד סי' יב ס"ק ז ד"ה מש) שהסתפק בדן דבר שנפסל מאכילת אדם ונחשב חמץ מחמת שראוי להחמץ בו, האם הוא דקא דכר שהדרך להחמץ בו, או אפילו דכר שאינו עומד לכך, אלא שהוא מיעד אותו לדחמץ. עוד ראה מה שכתב בענין זה בשו"ת אחיעזר (ח"ב י"ד סי' יא אות ו והלאה).

[משגיב ס"ק ו]

שקיעות גורמין לשקיעות קידוש.

(21) וכתב החזו"א (ארי"ח סי' קטו ס"ק ו) שאף אם ראוי הוא לאכילת כלב, מ"מ אם אינו ראוי לאכילת אדם, מותר לקיימו ווראה מה שכתבנו לעיל (סי' ה).

[משגיב ס"ק ז]

דעוין ראוי לאכילה הוא קלמג'ע זמן הפסח.

הלכות פסח סימן תמב המשך מעמוד 28

בעל החכם צבי היה מלגלג על אלו שהקפידו לקנות לכבוד פסח טב שחצר בלי תערוכות חמץ.

ודעת הגר"ש קרליץ (חוט שני שם סי' ג עמ' צו) שטברת הבית מאיר סבורא מחודשת היא, שהרי אף אם העישון 'אחשביה', מ"מ אין הוא מחשיב את החמץ אלא את העשן, ומ"מ דעתו היא שיש בעישון סיגוריות אלו חשש איסור הנאה מחמץ בפסח. גם דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק פסח פכ"ד עמ' שיב, קובץ פסקים ותשובות מהגר"מ גרוס סי' ע) שאין לעשן בפסח סיגוריות שמעורב בדן חמץ, וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תסו ס"ק לג) בענין זה.

[משגיב ס"ק כ]

אמר ר' קרליץ מצינו שפיר הנהיגו פנה הקמח מ'ש'.

(43) ובביאור דעת הרמ"א כתב החזו"א (ארי"ח סי' ק"ו ס"ק ד), שאפשר שרק בחמץ הראוי לאכילה אומרים 'חור וניעור', אבל חמץ שאינו ראוי לאכילה, שהטעם שאסור לאוכלו הוא משום 'אחשביה', אבל כל שלא אכלו אותו אין הוא נחשב חמץ, אם הוא נתערב קודם הפסח אין הוא חור וניעור, שכבר נתבטל קודם הפסח.

אופן אחר לכאור את דברי הרמ"א כתב החזו"א (שם סי' ק"ו ס"ק ד).

להשתמש בהם אלא אם כן יש להם הכשר לפסח. גם דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ב), שכאשר אין להם הכשר נוהגים שלא להשתמש בדברים אלו בכלל אכילה. וראה הליכות שלמה שם (ארחות הלכה הע' 63) שגם הגרש"ז אויערבך השתמש בסמן הכשר לפסח.

גם הפרי חדש כתב (ירד סי' קח) שאף לדעת הסוברים סיכה כשתיה, הסך באיסורי אכילה שנפסלו מאכילה, לא 'אחשביה', החזו"א (דמאי סי' ד ס"ק יג) הסתפק בדן זה. ובשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ב סי' טב) משמע שיש דין 'אחשביה' על ידי סיכה לדעת הסוברים סיכה כשתיה, אולם כתב שלשם רפואה מותר למרחח משחה שמעורב בה חמץ ואפילו לחולה שאין בו סכנה, שאין אומרים סיכה כשתיה כשהסיכה נעשית לשם רפואה. ובפי שכתב המחנה אפרים (חי' על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות ד"ה עוד בדיון).

ועישון טב שמעורב בו חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב הבית מאיר (סי' תסו ס"ח) שאפשר שמשום חומר דין חמץ יש לזון שהעישון 'אחשביה', וכעין זה כתב בשו"ת מהר"ם שיק (ארי"ח סי' רמב). מאידך, המור וקציעה (בסוף הסימן) כתב שמותר לעשן טב זה, וכתב שאביו

מילואים

הלכות פסח סימן תמב

המשך מעמוד קודם

גורם, שכן כוחם של שמרי הדבש להחמיץ בא גם הוא משמרי השכר [וראה מקור חיים ביאורים ס"ק ו].

[משנ"ב שם]

משעם דקתם פלים אינן בגי' וקמן⁴⁶.

46) וכפי שכתב הרמ"א לקמן (סי' תמו ס"ה) שאף על פי שבפסח עצמו אין לאכול דבר שנתבשל בבלי חמץ שספק אם היה יכן יומיו, ואין אומרים את הכלל שיתם כלי אינו בן יומיו נראה משנ"ב שם (סי' נח) והיינו שנתבשל קודם פסח, שאם התבשל בפסח עצמו אסור לאכול גם אם ידוע שהכלי לא היה בן יומיו, וכפי שפסק הרמ"א שם (סי' יז) מ"מ ביום טוב שני מותר לאכול, ובטעם הדבר ביאר המשנ"ב שם (סי' סא) שהואיל ויום טוב שני הוא מדרבנן, לא החמירו בו, ודמים בו סתם כלים כאינם 'בני יומם' בבשר אסורים. [אבל בפסח עצמו החמירו בזה יותר מבשאר אסורים משום 'חומרא דחמץ'.

[משנ"ב ס"ק ט]

רק אם לא תהיה בגבינה ששים נגד הפסח⁴⁷.

47) ואף שהקבה מעמידה את הגבינה ודבר המעמיד לא נאמר ביטול בשישים, ואם כן גם אם היה בגבינה יותר משישים לא היה לה להתבטל, ביאר המחצ"ש (סי' ט) והפמ"ג (א"א ס"ק ט) שהואיל והקבה עצמה היא הנורמת את ההעמדה ולא החמץ הבלוע בתוכה, לפיכך אין לחמץ דין מעמיד.

על פי מה שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תמו ס"ק לג) בשם כמה אחרונים, שאף לדעת הסוברים שיש בביש חחר וניעור, אין זה אלא באופן שבישלו או אפו את התערובת בפסח, שבאופן זה החמץ נתן טעם בשאר התערובת בפסח, ובפסח הרי חמץ אסור במשהו, אבל ללא ביטול או אפיה אין איסור לאכול את התערובת, שכן כבר קודם הפסח התבטל החמץ. על פי זה ביאר החזו"א, שמה שכתב הרמ"א כאן שאם נתבטל החמץ קודם הפסח הרי הוא בטל ואינו חחר וניעור, היינו אף בתערובת יבש ביבש, וכגון שלא בישלו או אפו אותו.

[משנ"ב ס"ק כד]

וצ"ע בפרי"מגדים מה שכתב פ"ה⁴⁴.

44) שם (א"א ס"ק ח) כתב, שמשמע מדברי המהר"ל [שהוא המקור לדברי המשנ"ב] שהשכר אסור בפסח אפילו באופן שהוא פחות משישים מהדבר שהוא התערב בו, והקשה הפמ"ג הרי הרמ"א כתב לקמן (סי' תמו ס"ד) שבתערובת לח בלח אין אומרים 'חחר וניעור'.

[משנ"ב ס"ק כה]

שכל אחד מהן, על-ידי הפעמ"ד נעשה כלו חמץ⁴⁵.

45) ואף על פי ששמרי השכר שנותנו בתערובת השלישית או הרביעית אין בבחם להחמיץ לבדם, וההחמצה נגרמת גם על ידי שמרי הדבש שנצטר, כתב הערוך השלחן (סכ"ג) שמימי אין להתיר משום 'זה זה

הלכות פסח סימן תמג תמד

המשך מעמוד יח

איסור לטלטלה, וראה דעת תורה (בהערה), שבאופן זה שיש לו די מצות וקטנים מצויים הם ואפילו שלא בביתו, לכאורה יש להתיר לטלטל את המצה. [וראה כף החיים סי' שח ס"ק מב].

9) ולענין מצות שאפו אותן במפורש בכונה שלא לשם מצה, האם מותר לאוכלן בערב פסח, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעא ס"ק יא).

ומי שאין לו חמץ ולא מצה עשירה לצורך הסעודה השניה, אלא רק מצה, כתב החת"ס (חי' להל' פסח, בסוף חי' לפסחים - מובא בהלכות חג בחג פסח פכ"ז אות לט) שיקיים את הסעודה במצה, משום שמצות סעודת שבת היא מדאורייתא ודוחה את איסור אכילת מצה בערב פסח שאינו אלא מדרבנן [אבל אין להתיר משום זה גם לאכול מצה לסעודה שלישית, שהרי מחלוקת היא אם צריך לעשותה דוקא בפת, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רצא ס"ה)].

[משנ"ב ס"ק ז]

כדי ש'אכל מצה לחצ'בין¹⁰.

10) ומטעם זה, כתב הגר"ח ותנפ"ד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ו) שחצי שעה אחר חצות היום מחפלים מנחה בכל בתי הכנסת, ואין מתאחרים יותר מזה, כדי למהר לאכול סעודה שלישית קודם סוף השעה התשיעית.

מצטרף ללחם משנה, ביאר הגר"ח קרליץ (חוט שני שבת חיד קובץ ענינים עמי' שסט) שאף על פי שמצה אסורה באכילה בערב פסח, מימי יש בזה חשיבות לסעודה במה שמנחת לפניו עוד לחם.

ולטלטל את מצת המצוה בשבת זו, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שאסור, משום שבערב פסח אסורה היא באכילה מדרבנן, וכן מקפידים עליה שלא להאכילה לעופות או לתת אותה לנכרי, ולכן נחשבת למוקצה. ומ"מ בשבתות שלפני כן, כתב הגר"ח אר"ש (שו"ת מנחת שלמה מהדור"ק סי' י' הע' 4) שגם לדעת הפמ"ג מותר לטלטל את מצת המצוה, מיון שעומדת היא לאכילה אף שמקפיד עליה שלא לאוכלה [ויש לדמותה לבגד המיוחד ליום טוב, שאף שמקפיד שלא ללבושו בשבת, מ"מ אינו מוקצה מחמת זה], ואף בשבת זו לא נאסרת בטלטול אלא מהבוקר, מאידך, הדעת תורה כתב (די"ה גס), שכיון שהיתה ראויה לאכילה בבין השמשות [ואף הנהגים איסור באכילת מצה מראש חודש ניסן הרי אינו אלא חומרא], שוב אינה נאסרת בטלטול, כיון שאין מוקצה לחצי שבת.

ואם יש בביתו קטן שאינו יודע לספר ביציאת מצרים [ולכן מותר להאכילו מצת מצוה], ויש לו די מצות מצה לצורך הלילה גם אם יאכיל מצה לקטן, כתב בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' עז) שאין

הלכות פסח סימן תמד

המשך מעמוד 36

[ובלבד שלא יסחוט את שערות המברשת]. ולענין השימוש במברשת שיניים בשאר שבתות השנה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכו ס"ק ו), ולגבי העלאת שיניים תותבות לאחר סעודת שחרית בשבת זו [ולגבי הנידון אם הגעלתן היא מעיקר הדין ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תנא

קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ד) שאם אינו פסיק רישא שיצא דם, מותר להשתמש במברשת שיניים יבשה כדי להסירם [אמנם אם היא רטובה יש אופנים שאסור משום 'סוחט']. והוסיף, שאם לאחר מכן נשארו במברשת פירורים, מותר לשטוף אותה או לנערה כדי שיפלו

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנה י"ז שם]

ועין שלחן ערוך ה"ק"י⁽²⁸⁾.

(28) שם כתב (סכ"א) שגם אם נפסל החמץ לאחר השעה השישית חייב לבערו, שאף על פי שבזמן זה אין עוברים עליו ב"ב יראה ובל ימצא, מ"מ יש חזק לבערו מחמת מצות יתשבותו, וכיון שחל עליו חיוב ביעור שוב אין הוא פוקע, ושלא כפי שכתב המקור חיים (יחידשים ס"ק ד וביאורים ס"ק ג). ואף שבמשנה כאן נשכתב "אחר זמן איסור" סתם כדעת השו"ע הרב, מ"מ לעיל (ס"ק ז) סתם כדעת המקור חיים.

[משנה י"ח ס"ק י]

דאז אינו חייב בבעור, דקרי כעפרא בעלמא⁽²⁹⁾.

(29) ולענין חמץ מעובר שנפסל מאכילת כלב תוך כדי העיבוד, וחזר ונעשה ראוי למאכל בגמר העיבוד, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנה י"ט שם]

מפני שראוי לתמע בה עצות אחרות⁽³⁰⁾.

(30) ואם גם לאחר שנפסלה הפת מאכילת כלב עדיין ראוי היא להחמיץ עיסות אחרות, כתב בשו"ת נדע ביהודה (מהד"ת י"ד סי' נ) שמי"מ בטל ממנה שם חמץ.

והחז"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ב), שאם לאחר החימוץ תחזור הפת המעופשת ותהיה ראוי לאכילה, וכיון שנהיית חלק מהעיסה, לא בטל ממנה שם חמץ, ואם אינה חוזרת להיות ראוי לאכילה, ולאחר החימוץ מוציאים אותה מן העיסה, יש להסתפק אם דינה כחמץ, או שהואיל והיא עצמה אינה חוזרת להיות ראוי לאכילה, אף היטעם שיצא ממנה וגרם לחימוץ אינו נדון כחמץ.

ולענין שאר איסורים שנפסלו מאכילת אדם וראוי לחמץ בהם, אם פקע מהם האיסור או לא, ראה: שו"ת זית רענן ח"א א"ח הלכה ד סי' א; פמ"ג א"א ס"ק יד; שו"ת נדע ביהודה שם; שו"ת אחיעזר ח"ב י"ד סי' יא אות ג; חז"א י"ד סי' יב ס"ק ז.

[משנה י"ב ס"ק יב]

דקא שגכרחה מאכילת כלב⁽³¹⁾.

(31) והחז"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק יא), שכיון שנסרחה קודם שהחמיצה, אין היא ראוי להחמיץ עיסות אחרות, וכיון שכן, די אם נפסלה מאכילת אדם, וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה).

[משנה י"ג ס"ק כה]

כיון שבשעת חמץ לא היה ראוי מעולם לאכילה⁽³²⁾.

(32) כונת דבריו, שכל עוד שלא אפו את העיסה הלא אינה ראוי לאכילת אדם, וכיון שנסרחה קודם האפיה, נמצא שהיא נסרחה קודם שהיתה ראוי לאכילת אדם, ולפיכך דינה כחמץ נקשה.

והחז"א (א"ח סי' קטז ס"ק יב ד"ה תמ"ב) תמה על דבריו, שאף שאי אפשר לאכול את העיסה כל עוד לא אופים אותה, מ"מ כיון שהדרך לתקנה באופן זה, היא נחשבת אוכל גמור גם קודם שאפואה, ואם כן בשנסרחה מאכילת אדם דינה כחמץ, והואיל וראוי להחמיץ בה עיסות אחרות.

[משנה י"ד ס"ק טו]

והטעם בכל אלה, מפני שפיר נפסדה צורתו, וכמו שפירש"ש⁽³³⁾.

(33) בביאור הדברים כתב החז"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהחמץ מתבטל ונהיה חלק מהבגדים והניירות, וזה דומה לחמץ שיחודו לשיבה וטחונו בטיט שמותר לקיימו בפסח, כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט).

[משנה י"ב ס"ק ח]

מפני לקימתו בפסח⁽²³⁾.

(23) ובביאור הטעם שכתב השו"ע "שהרי נפסד צורת החמץ", כתב החז"א (א"ח סי' קטז ס"ק ז ו-ט) שהואיל ויחיד את החמץ לקילור לרטיה או לאספליגית, אין החמץ נחשב כאוכל אפילו אם ראוי הוא לאכילה על ידי הדחק, והרי הוא ככופת שאור שיחודה לשיבה שאינו נחשב אוכל, וכפי שכתב השו"ע להלן (ס"ט).

[משנה י"ג ס"ק ט]

כיון שנתחייב בה קדם שנתעפשה⁽²⁴⁾.

(24) ולפי זה, פת של נכרי שנתעפשה בפסח, ולאחר מכן באה לרשות ישראל, אין חיוב לבערה. אכן, הנאה מפת זו בפסח, מבואר מדבריו להלן (ס"ק מד) שאסורה, וכן כתב החז"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא). [זאת שלא כדעת שו"ת בית אפרים (א"ח סוף סי' קלה) וחי' חתם סופר להלכות פסח (ס"ק ג ו-ח) הסוברים שמותרת בהנאה].

ובטעם הדבר כתב החז"א (שם), שחלוק החיוב לבער את החמץ מהאיסור ליהנות ממנו, שכן החיוב לבער נוגע כל עוד הוא חמץ, וכיון שהוא נפסל ופקע ממנו שם חמץ, שוב אין חיוב לבערו, אבל איסור ההנאה אינו פוקע גם כשהוא פוסק מלהיות חמץ, לפי שחמץ הוא מן 'הנקבין' ולדעת חכמים שסוברים שמצות ביעור אינה בשריפה דוקא [והנקבין] אפרם אסור, ואף לרבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד לא שרפוהו ולא נעשית מצותו, הרי הוא אסור בהנאה.

[משנה י"ד ס"ק טז]

שיש לו מר שהיה רק כדבכין⁽²⁵⁾.

(25) אבל איסור ההנאה מחמץ זה, כתב החז"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא) שהוא מדאורייתא, שכן לדעת חכמים חמץ הוא מן 'הנקבין', ואפר הנקבין אסור בהנאה, ואפילו לדעת רבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד שלא נשרף ונעשית מצותו, הרי אסור בהנאה. אכן, הפמ"ג (א"א סוף ס"ק יד) הסתפק בדבר זה, אם איסור ההנאה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

[משנה י"ז שם]

פקע הטמא בה⁽²⁶⁾.

(26) והחז"א (שם) כתב, שאין להשוות בין טומאת אוכלין לביעור חמץ, שכן טומאת אוכלין נודעת בדבר שהוא אוכל, ומשנפסל הדבר מאכילה שוב אין הוא נדון כאוכל ופוקעת ממנו הטומאה, מה שאין כן חמץ לאחר זמן איסור שבו אין האיסור תלוי אם החמץ הוא אוכל או לא, שהרי הוא נאסר אף בהנאה, ולפיכך משחל האיסור אין הוא פוקע גם אם החמץ נפסל לאכילה.

[משנה י"ח ס"ק כ]

מפני לקימתו ופיר להמת' לאחר פסח⁽²⁷⁾.

(27) ובטעם הדבר כתב המקור חיים (ביאורים ס"ק ג), שכל הסיבה שחייבים לבער חמץ שנפסל לאחר זמן האיסור, משום שעבר בחמץ זה על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', ולפיכך דינו כדון חמץ שעבר עליו הפסח, אבל כשנפסל לאחר השעה השישית, שעדיין לא עבר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', אלא רק ביטל בחמץ זה מצות 'יתשבותו' [ראה משנ"ב לקמן (סי' תמג ס"ק א)], אין דינו כחמץ שעבר עליו הפסח, והוא מותר בהנאה. [וראה חז"א א"ח סי' קטז ס"ק יב שהקשה על דברי המקור חיים, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' טז].

